

Ніна Рогатинська,

доктор юридичних наук, в.о. завідувача.
кафедри кримінального права та процесу
Західноукраїнського національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0617-6114>

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННОСТІ У МИТНІЙ СФЕРІ

Здійснено наукове дослідження злочинності у митній сфері як негативне явище та з'ясовано найбільш ефективні заходи загальносоціального запобігання.

Доведено, що сьогодні порушення митних правил є невід'ємною частиною економічної злочинності, яка тісно пов'язана з функціонуванням «тіньової» економіки, розкраданнями, відхиленнями від сплати митних платежів і податків, посадовими злочинами, корупцією. Варто зазначити, що ускладнення фінансових схем з метою здійснення незаконних митних операцій привело до переважання групових форм цього злочину, що, згідно з Кримінальним кодексом України, карається більш суворо.

Обґрунтовано необхідність інституційної реорганізації системи органів кримінальної юстиції та запровадження нових форм і методів їхньої діяльності щодо боротьби з кримінальними правопорушеннями в митній сфері. Результати дослідження можна використати у правотворчій та правозастосовній діяльності під час розслідування кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією у митній сфері.

Ключові слова: злочинність, кримінальне правопорушення, корупція, фінансово-кредитна система, митна справа, попередження, негативне явище.

Rohatynska N.

General characteristics of crime in the customs sphere

The article analyzes the crime in the customs sphere as a negative phenomenon and identifies the most effective measures of general social prevention. The essence of the concept of «customs crime» is defined, which is interpreted primarily through the main directions of criminal policy of the state, and secondly - the understanding of the components of its customs policy. The implementation of customs policy is a constant task of the state and its impact on public relations in the country is unpredictable, because it under the pressure of objective and subjective circumstances can dramatically change their orientations, as well as forms, methods and measures to achieve them. In the course of the research it was recognized that crime in the customs sphere in its essence causes great damage to the financial and credit system in the country, affects foreign economic activity, fuel and energy sphere, and also caused tens of billions of hryvnias to the state budget. . Special signs of customs crime have been identified. Attention should also be paid to the organizational factors of crime in the customs sphere: the lack of a state system of criminological monitoring of the economy as a whole. Low level of coordination of law enforcement agencies to prevent crime in the customs sphere. Lack of a highly effective mechanism for searching abroad and returning illegally exported property.

It has been proven that today customs violations are an integral part of economic crime, which is closely linked to the functioning of the «shadow» economy, embezzlement, evasion of customs duties and taxes, malfeasance, corruption. It should be noted that the complication of financial schemes to carry out illegal customs operations has led to the predominance of group forms of this crime, which, according to the Criminal Code of Ukraine, is punished more severely.

The necessity of institutional reorganization of the system of criminal justice bodies and introduction of new forms and methods of their activity in the fight against criminal offenses in the customs sphere is substantiated. The results of the study can be used in lawmaking and law enforcement activities in the investigation of criminal offenses related to corruption in the customs sphere.

Keywords: crime, criminal offense, corruption, financial and credit system, customs, warning, negative phenomenon.

Постановка проблеми. Проблема злочинності у митній сфері в Україні разом з корупцією набула небачених масштабів, і боротьба з цими негативними явищами є одним із першочергових завдань держави у справі захисту її економічних інтересів. Насамперед злочинність у митній сфері за своєю сутністю завдає

великої шкоди фінансово-кредитній системі в державі, впливає на зовнішньоекономічну діяльність, паливно-енергетичну сферу, а також стала причиною ненадходження до бюджету країни десятків мільярдів гривень. У зв'язку з тим, що значна частина експортно-імпортних товаропотоків в Україні має контрабандне походження, погіршується стан розвитку вітчизняної економіки, дестабілізується внутрішній ринок, оскільки нелегальне ввезення-вивезення іноземних товарів зменшує попит на українську неконкурентоспроможну продукцію, завдаючи збитків вітчизняному товаровиробнику. Усі ці негативні явища зумовлюють необхідність дослідження злочинності у митній сфері.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання злочинності у митній сфері перебувають у полі зору таких науковців, як: В. Мисика, І. Миценко, К. Сандровського, А. Гребельника, П. Пашка, П. Пісного, В. Науменко, В. Російського, В. Козика і Л. Панкової, В. Ларичева і Н. Гільмутдінова та ін.

Мета статті – проаналізувати злочинність у митній сфері як негативне явище та з'ясувати найбільш ефективні заходи загальносоціального запобігання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальність пошуку науково обґрунтованих підходів щодо попередження та виявлення митних кримінальних правопорушень у зовнішньоекономічній сфері посилюється через активну участь України в глобалізаційних процесах, її прагнення інтегруватися в світовий економічний простір. Адже сьогодні, на жаль, у бюджет країни за мінімальними підрахунками не доходять від 30 до 50% митних платежів і податків, що реалізуються на ринку України.

Нескладно помітити, що усвідомлення суспільної небезпеки під час вчинення порушень митних правил пов'язується з усвідомленням незаконності своїх дій, або іншими словами, усвідомленням порушення митного законодавства, що регулює порядок переміщення товарів та інших предметів через митний кордон нашої держави.

Сьогодні порушення митних правил є невід'ємною частиною економічної злочинності, яка тісно пов'язана з функціонуванням «тіньової» економіки, розкраданнями, відхиленнями від сплати митних платежів і податків, посадовими злочинами, корупцією. Варто зазначити, що ускладнення фінансових схем з метою здійснення незаконних митних операцій привело до переважання групових форм цього злочину, що, згідно з Кримінальним кодексом України, карається більш суворо.

Митні злочини залишаються діяннями, визнаними світовим суспільством як ті, що «становлять загрозу економічним, соціальним та фіскальним інтересам держав та законним інтересам торгівлі» [11].

Крім того, погоджуємося з твердженням Л. Н. Івашова, М. Ф. Івашова, Е. А. Павленко та вважаємо, що до категорії митних злочинів необхідно включати не тільки злочини, вчинені з ініціативи суб'єктів ЗЕД, а й злочини, вчинені представниками митної служби або іншими посадовими особами, які провокували їх здійснення, адже вони завдають значних збитків державі й загрожують економічній безпеці країни. Тому під час класифікації митних злочинів відносимо до них контрабанду, ухилення від митних платежів, злочини проти власності та злочини у сфері службової діяльності, як це показано в таблиці [9].

Такий вид злочинності є особливим та потребує постійного вдосконалення системи протидії.

Суть поняття «митна злочинність» тлумачиться насамперед через тлумачення напрямків кримінальної політики держави, а також через розуміння складових її митної політики. Здійснення митної політики є постійним завданням держави і її вплив на стан суспільних відносин у державі має непередбачуваний характер, оскільки вона під тиском об'єктивних та суб'єктивних обставин може різко змінювати свої орієнтири, а також форми, методи та заходи їх досягнень. Відповідно, це відображається на інтенсивності, обсягах здійснення митних злочинів. Митні злочини, відповідно до трактування Є. В. Додіна, – це особлива та специфічна група злочинів, тому щодо них держава вимушена знайти також специфічні, адекватні цим злочинам заходи (засоби, методи) протидії [4, с. 17–29]

На думку В. І. Дмитріва, під митною злочинністю необхідно розуміти суспільно небезпечну діяльність, яка несе загрозу економічній безпеці держави, вчиняється суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності з метою отримання економічних вигод і передбачає юридичну відповідальність [6].

Митну злочинність та її зростання визначають такі особливості:

- недостатній контроль з боку правоохоронних відомств за походженням та рухом капіталів через митний кордон України;
- здійснення державою протекціоністської митної політики, яка проявляється введенням непомірно високих ставок ввізного мита;
- низький рівень поінформованості громадян про митні процедури та правила здійснення зовнішньоекономічних угод;

- широкі можливості для здійснення транзитних операцій, що виникли як наслідок краху системи соціалізму та кримінального правосуддя в країнах так званого «соціалістичного табору»;
- невизначений статус кордонів між державами, які входять до СНД, та країнами Європейського Союзу;
- масова інтеграція населення, яка створює прецедент для скоєння контрабанди та митних злочинів [5, с. 79–85]. Основні чинники, які обумовлюють існування контрабандної діяльності:
- низький рівень забезпеченості населення;
- високий рівень контрабанди в прикордонних областях, де для значної частини мешканців вона перетворилася на основне джерело доходів;
- висока прибутковість цього виду злочинного бізнесу;
- недосконалість митного та податкового законодавства;
- недостатньо ефективний рівень митного та прикордонного контролю [1, с. 65–70].

Також варто звернути увагу на організаційні чинники злочинності у митній сфері: відсутність державної системи криминологічного моніторингу економіки загалом. Низький рівень координації діяльності правоохоронних органів запобігання злочинності у митній сфері. Відсутність високоефективного механізму пошуку за кордоном і повернення незаконно вивезеного майна.

Україна є членом СОТ, а з початку 2016 р. – асоційованим членом ЄС, тому її територія відкрита для міжнародних операцій з товарообігу. Але це може завдавати шкоди державі в контексті економічних збитків, таких як: ненадходження до бюджету мита в тому обсязі, в якому належить через порушення митних правил; контрабанда потоків дешевих товарів, що унеможлиблює розвиток національного товаровиробника [10, с. 82–88].

Таким чином, в Україні, де більше 60% внутрішнього валового продукту перебуває в тіньовому секторі, де діє незбалансована однобока система митного регулювання та контролю, яка здійснює переважно фіскальні функції і позбавлена можливості проведення повноцінного фінансового контролю суб'єктів ЗЕД, є всі необхідні передумови для здійснення митних злочинів [3].

Основною складовою у митній сфері є корупційна злочинність – це система корупційних кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією, що вчиняють посадові (службові) особи митних органів ДФС України під час застосування законодавства з питань державної митної справи у відносинах з особами, які переміщують товари і транспортні засоби через митний кордон, а також взаємодії з іншими органами держави, що забезпечують митну діяльність. Зміст корупційної злочинності полягає у протиправній митній діяльності уповноважених органів держави та їх посадових осіб в особистих і корпоративних корисливих цілях.

Об'єктом злочинного впливу корупційної злочинності є встановлений порядок здійснення митної діяльності. Джерела корупційної злочинності – тіньова економіка, транснаціональна організована злочинність, недоліки в організації діяльності державної фіскальної служби України. Основною причиною корупційної злочинності у митній сфері є високий попит серед управлінського апарату і посадових осіб митних органів на незаконні джерела доходів, а також пропозиція незаконної вигоди з боку декларантів, які бажають зекономити на обов'язкових митних платежах. Саме збіг корисливих інтересів митників і декларантів породжують корупцію й корупційну злочинність. Остання виникає на основі встановлення протиправних взаємовигідних відносин між стороною, яка переміщує товари і транспортні засоби через митний кордон (займається зовнішньоекономічною діяльністю), та стороною, що від імені держави забезпечує застосування законодавства України з питань державної митної справи. Отже, системоутворювальною ознакою корупції є сформована на основі збігу інтересів незаконна взаємодія суб'єктів митних правовідносин, за якої обидві сторони корупційної угоди отримують неправомірну вигоду внаслідок порушення законного порядку переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон.

Системний характер корупції у митній сфері випливає також із принципу організації та інтегрованого управління державною фіскальною службою, діяльністю митних органів, спеціалізованих митних установ та організацій щодо здійснення митної справи. Незважаючи на різну функціональну спеціалізацію, державні органи, уповноважені на здійснення митного, прикордонного й інших видів контролю, спільними зусиллями забезпечують виконання цілісної технології пропуску товарів через державний кордон і дотримання єдиного режиму законності на усіх етапах митного процесу. А тому корупційні дії посадових осіб фіскальних, контролюючих та правоохоронних органів, відповідальних за виконання митних правил, взаємоузгоджуються, що забезпечує безперешкодний рух контрабанди, контрафактних товарів, їх пропуск через державний кордон і випуск на митну територію України або за її межі.

Однією з поширених форм корупції у митній сфері є так зване корупційне узаконення фактично незаконних експортних, імпорتنих і транзитних операцій. Корупційна змова між посадовими особами митних органів України та суб'єктами ЗЕД відбувається вже на етапах документальної підготовки переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, а також попередньої перевірки документів у осіб, які перетинають державний (митний) кордон. Зловживання владою і службовим становищем у корисливих цілях починаються в процесі узгодження митної вартості товарів під час укладання зовнішньоекономічних контрактів і далі, під час видачі сертифікатів на окремі групи товарів, попередньої перевірки митних декларацій та інших товаросупроводжувальних документів. Ціллю такої корупційної діяльності є надання фактично незаконним зовнішньоекономічним операціям виду формально законних або прикриття очевидних порушень митних правил, замасковане під службову недбалість.

Корупція та її злочинні вияви у митній сфері є засобом прикриття іншої злочинної діяльності, пов'язаної з переміщенням через митний кордон товарів, предметів та транспортних засобів.

Зусиллями правоохоронних органів суспільству нав'язується думка, що нібито суть проблеми корупції на митницях криється у недоброчесності окремих посадових осіб митних органів України. Насправді це не так. Корумповані митники, які отримують неправомірну вигоду за пропуск через митний кордон та випуск у вільний обіг предметів контрабанди, товарів, на які встановлені обмеження і заборони, не тільки порушують принципи доброчесності роботи митної служби.

В абсолютній більшості випадків вони перебувають у злочинній змові з особами, які займаються незаконною зовнішньоекономічною діяльністю, а також організованою злочинною діяльністю транснаціонального характеру. Важко собі уявити, як можна перемістити через пункти пропуску через митний кордон предмети контрабанди, об'єкти права інтелектуальної власності без «мовчазної згоди», а фактично за співучасті з уповноваженими особами державної прикордонної служби, митних і правоохоронних органів. Очевидно, що корупційні правопорушення і злочини забезпечують ухилення від адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення митних правил та кримінально-правових заборон.

Так, упродовж 2018 р. митниці виявили 48,9 тис. порушень митних правил на 3,4 млрд грн, при цьому кількість правопорушень у порівняно з попереднім роком зросла на 51%, а вартість – у 2 рази [13].

У січні-березні 2019 р. показник виявлених порушень становив 9,3 тис. вартістю 611 млн грн, що порівняно з періодом за попередній рік більше на 30,2% [12]. За перше півріччя 2020 р. працівники Державної митної служби України вже виявили 7,2 тис. правопорушень на понад 1 млрд грн [7]. Тобто за останні 3 роки очевидним є зростання кількості та вартості митних правопорушень, що завдає збитків економіці держави через намагання правопорушників уникнути сплати митних платежів.

Структура явища корупційної злочинності у митній сфері складається з таких елементів: 1) корупційне забезпечення злочинної діяльності щодо переміщення через митний кордон предметів контрабанди та контрафактної продукції; 2) співучасть у різних видах транснаціональної злочинної діяльності шляхом зловживання службовим становищем; 3) перешкодження законному переміщенню товарів і транспортних засобів через митний кордон; 4) службова недбалість щодо виявлення, запобігання та припинення митних правопорушень і контрабанди; 5) приховування корупційних злочинів посадових осіб митних органів України та інших органів державного контролю з боку правоохоронних органів [2, с. 21–24].

Аналізуючи цю проблематику особливу увагу потрібно приділяти превентивним заходам протидії, оскільки це дає змогу системі працювати на випередження, уникаючи негативного впливу скоєння правопорушення в митній сфері.

Також виникає необхідність у створенні для України пріоритетних напрямків у сфері здійснення митного контролю, зокрема удосконалення митного законодавства та електронного декларування, спрощення процедур митного контролю, покращення технологічних схем, формування ефективних моделей управління митними ризиками та запровадження жорсткої відповідальності за порушення митного законодавства як суб'єктами ЗЕД, так і самими працівниками митниць ДМС України.

Тому одним із позитивних аспектів у діяльності України щодо розвитку системи боротьби із злочинністю у митній сфері є створення Національного антикорупційного бюро України, яке здійснюватиме досудове розслідування кримінальних правопорушень вчинених за ст. 209 КК України – легалізація (відмивання) доходів, отриманих злочинним шляхом. Окрім цього, до повноважень НАБУ входить розслідування корупційних діянь державних службовців, якими є працівники митних органів, зловживання владою або службовим становищем [8].

Висновки. Спираючись на викладений матеріал виникає необхідність в інституційній реорганізації системи органів кримінальної юстиції та запровадження нових форм і методів їхньої діяльності щодо боротьби з кримінальними правопорушеннями в митній сфері.

Також варто наголосити на необхідності подальшого дослідження питань співробітництва у сфері боротьби з митними правопорушеннями між країнами-членами ЄС, ЄС і третіми країнами, а також між ЄС і нашою державою, що сприятиме вдосконаленню адаптації митного законодавства України до митного законодавства ЄС.

Список використаних джерел

1. Богданов М. М. Організаційно-правові засади боротьби з контрабандою на сучасному етапі. Митна справа. 2011. № 1. С. 65–70.
2. Головійчук Л. Т. Сучасні проблеми попередження злочинів у митній сфері. Науковий вісник національного університету: науковий фаховий журнал. Сер. : Право. 2013. №21. Ч. II. Т. 3. С. 21–24.
3. Гольча І. І. Причини митних злочинів та їх основні види. URL: http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/46shistnadtsyata_vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internetkonferentsiya/318-prichinimitnikh-zlochiviv-ta-jikh-osnovni-vidi (дата звернення: 13.02.2022).
4. Додін С. В. Митна злочинність: поняття та структура. Митна справа. 2010. №3. С. 17–29.
5. Додін С. В. Організація заходів протидії митній злочинності та митній делікатності. Вісник Запорізького національного університету. 2012. № 1 (I). С. 79–85.
6. Дмитрів В. І. Вектори протидії митній злочинності в Україні й світі. Електронне наукове фахове видання «Ефективна економіка». 2018. № 1. URL : http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/63.pdf (дата звернення: 13.02.2022).
7. За I півріччя 2020 р. працівники Держмитслужби виявили порушень митних правил на понад 1 млрд грн. Державна митна служба України: веб-сайт. URL : <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/zai-pivrichchia-2020-r-pratsivniki-derzhmitsluzhbiviiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-ponad-1-mlrdgrn-124> (дата звернення: 13.02.2022).
8. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України № 1698-VII від 14.10.2014 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1698-18> (дата звернення: 13.02.2022).
9. Ивашова Л. Н., Ивашов М. Ф., Павленко Е. А. Совершенствование государственных механизмов защиты экономической безопасности Украины в процессе осуществления ВЭД. URL: <http://www.kbua.kharkov.ua/e-Book/бБ/2012-1/бос/2/04.pбЕ> (дата звернення: 13.02.2022).
10. Льїна А. В., Губа О. І. Загрози економічній безпеці держави в контексті митного оподаткування. Вісник Академії митної служби України. Сер. : Економіка. 2012. № 2. С. 82–88.
11. Міжнародна конвенція про взаємну адміністративну допомогу у відверненні, розслідуванні та припиненні порушень митного законодавства від 09.06.1977. Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_926 (дата звернення: 13.02.2022).
12. Митницями ДФС виявлено 9,3 тис. порушень митних правил на суму 611 млн гривень. Державна фіскальна служба України: офіційний портал. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/375168.html> (дата звернення: 13.02.2022).
13. Протягом 2018 року митницями виявлено 48,9 тис. порушень митних правил на 3,4 млрд грн. Державна фіскальна служба України : офіційний портал. URL: <http://sfs.gov.ua/media-tsentr/novini/365795.html> (дата звернення: 13.02.2022).

References

1. Bohdanov, M. M. (2011). Orhanizatsiyno-pravovi zasady borotby z kontrabandoyu na suchasnomu etapi [Organizational and legal principles of combating smuggling at the present stage.]. *Mytna sprava – Customs business*, 11, 65-70 [in Ukrainian].
2. Holoviyuchuk, L. T. (2013). Suchasni problemy poperedzhennya zlochyniv u mytniy sferi [Modern problems of crime prevention in the customs sphere.]. *Naukovyi Visnyk Natsionalnoho Universytetu: naukovui profesiinui zhurnal – Scientific Bulletin of the National University: scientific professional journal. Series: Law*, 21, II, T. 3, 21-24 [in Ukrainian].
3. Holcha, I. I. Prychyny mytnykh zlochyniv ta yikh osnovni vydy [Causes of customs crimes and their main types.]. Retrieved from http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/46shistnadtsyata_vseukrajinska

- praktichno-piznavalna-internetkonferentsiya/318-prichinimitnikh-zlochiviv-ta-jikh-osnovne-vidi [in Ukrainian].
4. Dodin, Ye. V. (2010). Mytna zlochynnist: ponyattya ta struktura. [*Customs crime: concept and structure.*]. *Mytna Sprava – Customs business*, 3, 17-29 [in Ukrainian].
 5. Dodin, Ye. V. (2012). Orhanizatsiya zakhodiv protydyi mytniy zlochynnosti ta mytniy delikatnosti [Organization of measures to combat customs. crime and customs delicacy]. *Visnyk Zaporizkoho Natsionalnoho Universitetu – Bulletin of Zaporizhia National University*, 1 (1), 79-85 [in Ukrainian].
 6. Dmytriv, V.I. (2018). Vectory ptotydyi mytnii zlochynnosti v Ukraini I sviti [Vectors for combating customs crime in Ukraine and the world]. *Elektronne naukove fakhove vydannia «Efectuvna economica» – Electronic scientific professional publication «Effective Economics»*, 1. Retrieved from http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2018/63.pdf [in Ukrainian].
 7. *Za I pivrichchya 2020 r. pratsivnyky Derzhmyt- sluzhby vyyavyly porushen mytnykh pravyl na ponad 1 mlrd hrn* [In the first half of 2020, employees of the State Customs Service found violations of customs rules by more than UAH 1 billion]. State Customs Service of Ukraine: website. Retrieved from <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/ za-i-pivrichchia-2020-r-pratsivniki-derzhmitsluzhbiviiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-ponad-1-mlrdgrn-124> [in Ukrainian].
 8. *Pro Natsional'ne antykoruptsiyne byuro Ukrayiny: Zakon Ukrayiny № 1698-VII vid 14.10.2014 r.* [On the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine: Law of Ukraine]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua> [in Ukrainian].
 9. Ivashova, L. N., Ivashov, M. F. & Pavlenko, Ye. A. *Sovershenstvovaniye gosudarstvennykh mekhanizmov zashchity ekonomicheskoy bezopasnosti Ukrainy v protsesse osushchestvleniya VED* [Improvement of state mechanisms of protection of economic security of Ukraine in the process of foreign economic activity]. Retrieved from <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-Look/bb/2012-1/boc/2/04.rbE> [in Ukrainian].
 10. Ilyina, A. V. & Huba, O. I. (2012). Zahrozy ekonomichniy bezpetsi derzhavy v konteksti mytnoho opodatkuвання [Threats to the economic security of the state in the context of customs taxation]. *Bulletin of the Academy of Customs Service of Ukraine. Ser.: Economics*, 2, 82-88 [in Ukrainian].
 11. *Mizhnarodna konventsia pro vzayemnu administratyvnu dopomohu u vidvernenni, rozsliduvanni ta pryypynennya porushen' mytnoho zakonodavstva vid 09.06.1977. Verkhovna Rada Ukrayiny* [International Convention on Mutual Administrative Assistance in the Prevention, Investigation and Cessation of Violations of Customs Law]. Verkhovna Rada of Ukraine. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_926 [in Ukrainian].
 12. *Mytnytsyamy DFS vyyavleno 9,3 tys. porushen' mytnykh pravyl na sumu 611 mln hryven'. Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrayiny: ofitsiynyy portal* [SFS customs revealed 9.3 thousand violations of customs rules in the amount of 611 million hryvnias]. State Fiscal Service of Ukraine: official portal. Retrieved from <http://sfs.gov.ua/media-tsent/novini/375168.html> [in Ukrainian].
 13. *Protyahom 2018 roku mytnytsyamy vyyavleno 48,9 tys. porushen mytnykh pravyl na 3,4 mlrd hrn. Derzhavna fiskalna sluzhba Ukrayiny: ofitsiynyy portal* [During 2018, customs detected 48.9 thousand violations of customs rules by UAH 3.4 billion. State Fiscal Service of Ukraine: official portal]. Retrieved from <http://sfs.gov.ua/media-tsent/novini/365795.html> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.02.2022.